

*Іван Сердюк,
ад'юнкт кафедри філософії права
та юридичної логіки
Національної академії
внутрішніх справ*

УДК 340.12

Деякі питання інтеграції інформаційного законодавства в умовах глобального інформаційного суспільства

Зміни, що відбуваються у зв'язку із широким використанням телекомунікаційних технологій, потребують комплексного аналізу, у тому числі з боку юридичної науки, в якій поки що не вироблені чіткі й сталі теоретичні позиції щодо формування правових засад інтеграції держав у інформаційній сфері. Між тим, забезпечення гарантій прав і інтересів людини в умовах всесвітнього інформаційного простору формують новий структурний елемент права – міжнародне інформаційне право, формування якого визначається станом розвитку усіх його структурних елементів, у першу чергу – міжнародного інформаційного законодавства. Формування інформаційного законодавства в умовах глобалізації неможливе без активної участі й зусиль усіх держав. Тому цілком закономірним представляється процес взаємопроникнення і взаємовпливу національних правових систем. Універсализація економічних, інформаційних зв'язків, масове переміщення людей створюють об'єктивну базу для зближення міжнародного і націона-

льного права. Новий правопорядок у світі вимагає зближення національних правових рішень з одного боку, і формування механізмів вироблення узгоджених рішень у світовому співтоваристві – з іншого, що обумовлює актуальність досліджуваної проблеми.

Процес взаємодії міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства є предметом дослідження багатьох сучасних науковців, серед яких слід назвати роботи О. А. Гриценко, Н. К. Гончаренко, В. П. Колісник, М. В. Костицького, Н. В. Кушакової-Костицької, А. В. Пазюка, Л. В. Перевалова, В. Г. Пилипчука та ін. Роботи вказаних авторів дали можливість усвідомити складність і неоднозначність досліджуваної проблеми, сприяли формулюванню теоретичної проблеми дослідження і вибору його теоретико-методологічних засад.

Метою статті є аналіз процесу інтеграції міжнародного права і національних правових систем в умовах глобального інформаційного суспільства.

Головним чинником, що визначає необхідність інтеграції інформаційного законодавства, виступає інформаційно-технологічний розвиток сучасного суспільства. Загальносвітові тенденції розвитку інформаційного суспільства виступають у якості каталізатора, який активує масштабність процесів інформатизації усіх сфер життя, визначаючи глобальний характер суспільних перетворень. Розбудова інформаційного суспільства дозволяє зблизити держави за своїми соціально-економічними характеристиками, консолідувати суспільство, підвищити рівень культури і освіти в ньому. Все це позитивно впливає на динаміку розвитку правових систем, в яких виробляються адекватні форми правового регулювання суспільних відносин.

Інформаційні процеси, у зв'язку з масовим використанням глобальної телекомунікаційної мережі Інтернет, стали набувати міжнародного значення. Глобалізація як загальносвітова тенденція розвитку сучасного суспільства охоплює усі сфери людської життєдіяльності, включаючи право. Це обумовлює необхідність створення наднаціональних правових норм. Процес зближення міжнародної правової системи і національних правових систем у галузі інформатизації представляє собою багаторівневу структурну діяльність держав у галузі правового забезпечення міжнародної інформаційної сфери. Однак, процес розробки і прийняття міжнародних нормативних правових документів, що визначають трансграничний режим формування й використання інформації, використання інформаційних технологій для економічного розвитку, поки що носить дискретний характер, обумовлений стихійним розвитком інформаційного суспільства і його протиріч.

Основним фактором інтеграції інформаційного законодавства є інформаційно-технологічний вплив на усі сфери людської життєдіяльності та формування глобального інформаційного суспільства. Необхідність

інтеграції інформаційного законодавства обумовлена як характером самого інформаційного суспільства, так і соціально-економічними та інформаційно-технологічними передумовами, такими як: створення й розвиток глобального ринку інформаційних послуг; необхідність зменшення інформаційно-технологічної нерівності («цифрового розриву»); потреба у правовому захисту персональних даних на міжнародному рівні; використання інформаційних технологій в науці й освіті; активізація використання мережі Інтернет; захист інтересів особистості, суспільства і держави в умовах міжнародного співробітництва.

Намагаючись дати відповіді на ці виклики багато країн здійснюють активний пошук засобів зближення міжнародного і національного законодавства: з'являється велика кількість правових документів, які регламентують інформаційно-правові відносини. Активно укладаються двосторонні й багатосторонні міжнародні договори з питань охорони і обміну окремими різновидами інформації. Головною метою інтеграційного процесу є визначення основних параметрів правового регулювання інформаційного обміну на міжнародному рівні. Однак реалізація цієї задачі у нормативних правових документах, на підставі яких зазвичай складається практика правового регулювання, довготривалий процес. Труднощі на цьому шляху обумовлені багатьма причинами, у тому числі відсутністю науково-обґрунтованих критеріїв і базових параметрів розробки й прийняття нормативних правових актів, що складають основу правового регулювання правовідносин у інформаційній сфері на міжнародному рівні. В умовах глобалізації необхідні скоординовані зусилля держав по забезпеченню гарантій інформаційної безпеки. Саме тому координація діяльності усіх держав при формуванні інформаційного законодавства в умовах глобалізації стає об'єктивним фактором суспіль-

ного прогресу. Для рішення проблем піднесення і консолідації суспільства, національного інформаційного законодавства, відірваного від реалій міжнародного законодавчого процесу, вже недостатньо. Застосування лише національних правових норм може привести до ізоляції держави. У зв'язку з цим актуальною задачею є міжнародна інтеграція інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних технологій і інформаційних ресурсів.

Система законодавства в інформаційній сфері охоплює складну багаторівневу сукупність правових норм, що входять у нормативні правові акти наднаціонального і внутрішньодержавного рівня. Такі норми і їх сукупність у формі нормативних правових актів визначають трансграничний правовий режим обігу (виробництва, пошуку, захисту, передачі і використання) інформації, інформаційних технологій і використання глобальних телекомунікаційних мереж у ході міжнародного інформаційного обміну. Трансграничний (міжнародний) правовий режим включає в себе сукупність правових і організаційно-правових умов обігу інформації, інформаційних технологій та інших елементів інформаційної інфраструктури міжнародного інформаційного обміну. Правові норми інформаційного законодавства міжнародного рівня містяться у нормативних правових документах міжнародного права, у нормативних правових актах інформаційного права, а також у законодавчих актах інших галузей права, норми яких регулюють у тому числі інформаційні правовідносини.

Система нормативних правових актів у міжнародному інформаційному середовищі носить комплексний характер. Норми права, які регулюють обіг і передачу інформації на міжнародному рівні, прописані у багатьох галузях законодавства, але всі вони мають загальний об'єкт – інформацію і пов'язані з нею системи. Тому такий комплексний масив за-

конодавства поступово інтегрується навколо свого об'єкту у відокремлену нормативну спільність у межах інформаційного законодавства. Таке об'єднання дозволяє більш раціонально і рівномірно розподілити юридичну силу нормативних правових актів між галузевим та інформаційним законодавством.

Незважаючи на значну кількість нормативних правових актів, що входять у систему інформаційного законодавства національного і міжнародного рівня, спостерігається їх дискретність, неузгодженість і суперечливість. Окремі нормативні правові документи міжнародного рівня не відповідають тенденціям розвитку інформаційного суспільства. Навпаки, деякі з них опереджають рівень розвитку внутрішньодержавного інформаційного законодавства. Це можна пояснити відсутністю глибокого теоретичного аналізу при їх формуванні, а також недостатнім рівнем взаємодії держав з метою інтеграції міжнародних нормативних правових актів в інформаційній сфері і національного інформаційного законодавства. Між тим, в умовах глобалізації і відсутності кордонів в інформаційному просторі, координація діяльності держав та інтеграція інформаційного законодавства створюють умови стабільності і правопорядку.

У даний час законодавство щодо інформаційного обміну розвивається в умовах відсутності спеціального нормативного правового акту, який визначає понятійний апарат, принципи і основні напрями правового регулювання міждержавного використання інформаційних технологій, пошуку, передачі, захисту і використання інформації, що передається по міжнародним телекомунікаційним мережам. Звісно, предмет міжнародного інформаційного законодавства ще остаточно не сформувався, тому законодавцю важко визначити рубежі єдиного комплексного нормативного регулювання у межах єдиного правового акту [1, с. 235]. Це скоріше питання майбутнього. Кодифікація ж

міжнародного інформаційного права, як відмічає А. В. Пазюк, «у принципі представляється маловірогідною у найближчій перспективі, внаслідок особливостей цієї комплексної галузі міжнародного права, що так динамічно розвивається» [1, с. 235].

Недосконалість і неефективність міжнародного і внутрішньодержавного інформаційного законодавства негативно впливають на внутрішній та зовнішній клімат суспільних відносин, а може бути й джерелом загроз для інтересів особистості, суспільства і держави в інформаційній сфері. Так, нерозвиненість правового регулювання використання мережі Інтернет може призвести до занепаду культури поведінки у глобальному мережевому середовищі. Розвиток і розповсюдження технологій антигромадського та аморального характеру у мережі збільшує потенціал терористичних організацій і злочинних угруповань з відмивання грошей за допомогою електронних платежів, розвитку порно-сайтів, СПАМ-технологій тощо. Ці загрози неможливо зупинити тими правовими засобами, що нині існують у законодавстві. Спільна робота з виявлення концептуальних рішень щодо правового регулювання мережі Інтернет на міжнародному рівні, прийняття норм, які регулюють розміщення і розповсюдження інформації у мережі, а також відповідальність за розповсюдження «шкідливої» інформації, повинні запобігти правопорушенням. Так, закріплення і всесвітнє визнання отримав принцип контролю держав над контентом і обмеження розповсюдження забороненої в інформаційному праві інформації певного характеру (Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинені через комп'ютерні системи [2]).

Комплексний аналіз процесу зближення інформаційного законодавства на міжнародному і національному рівні дозволяє виявити їх структурно-сміслові навантаження. Уза-

гальнюючи особливості цього процесу можна виділити форми діяльності суб'єктів міжнародних відносин у сфері інтеграції інформаційного законодавства: координація, тобто узгодження, упорядкування діяльності правотворчих органів у процесі створення нормативно-правових актів; імплементація – фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових норм в національні закони і підзаконні акти – виступає основною формою інтеграції національного і міжнародного інформаційного законодавства; рецепція, тобто запозичення національною правовою системою принципів, інститутів, основних рис іншої національної правової системи, як форма інтеграції інформаційного законодавства; уніфікація, тобто діяльність компетентних органів держав, спрямована на вироблення правових норм, які регулюють певні види суспільних відносин, створення єдиних уніфікованих норм; гармонізація інформаційного законодавства передбачає створення єдиних приписів національного права, які забезпечують стирання відмінностей у регламентації інформаційно-правових відносин, узгодження правових концепцій і принципів; моделювання інформаційного законодавства, тобто розробка і прийняття державами єдиного нормативного правового акту, який встановлює засади правового регулювання інформаційних правовідносин. Кожна з цих форм інтеграції за своїм сенсом істотно розрізняється і несе власне смислове навантаження в залежності від призначення і застосування. Кожна з них може застосовуватися самостійно, а ефективність їх використання залежить від конкретних умов інтеграції і особливостей існування правових систем.

Основними цілями інтеграції інформаційного законодавства є послідовне покращення умов життя людини, досягнення соціального прогресу і розвитку економічної, соціально-політичної, культурної і духов-

ної сфер життя суспільства, захист прав і свобод особистості на основі застосування інформаційних систем і інформаційно-телекомунікаційних технологій. Формуючи право на національному, регіональному або на глобальному рівні, законодавець прагне до його систематизації не лише у формально-юридичному, але й у соціальному плані – у плані адекватного відбиття і нормативного закріплення у межах того чи іншого суспільства соціальних вимог й інтересів. В умовах розвитку інформаційного суспільства, зростання значення інформації в усіх сферах життєдіяльності людини, необхідність інтеграції інформаційного законодавства для досягнення названих цілей можна простежити у різних структурних елементах інформаційного законодавства. Зазвичай вони розглядаються у якості заключного сенсу правової політики держави.

Як і в інших країнах, розвиток інформаційного суспільства в Україні є важливою передумовою інтеграції національного і міжнародного інформаційного законодавства. Так, в нашій державі розпочався процес об'єднання інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних технологій і інформаційних ресурсів у межах національних програм створення мегаінформаційних систем під загальною назвою «електронних урядів» і, особливо, проектів розробки і впровадження у діяльність державних органів систем електронного обігу документів. Такі системи створюються і розвиваються на основі єдиних міжнародних стандартів. Законодавство України у цій сфері нараховує кілька десятків нормативно-правових актів, в яких електронне урядування розглядається як складова інформатизації суспільства. Крім того, існує велика кількість нормативно-правових актів законодавства різного рівня (від Законів України до відомчих актів), що опосередковано впливають на електронне урядування. Проте, як відмічається у Аналітичному звіті «Нормативно-правове

забезпечення впровадження електронного урядування в Україні», значна кількість чинних законодавчих і нормативно-правових актів у цій сфері не повністю узгоджуються між собою, а сама «нормативно-правова база в сфері розвитку ефективного електронного урядування є неповною та полишена практичних механізмів впровадження» [3, с. 46]. Що ж стосується документообігу, то прийняті закони «Про електронний цифровий підпис» і «Про електронні документи та електронний документообіг» не наблизили, а віддалили Україну від європейського права в інформаційній сфері (невідповідність українського законодавства про електронний цифровий підпис і електронний документообіг європейському; стандарти електронного цифрового підпису, рекомендовані в Україні не відповідають європейським і міжнародним; технічні специфікації форматів об'єктів електронного цифрового підпису і електронного документообігу, прийняті в Україні, лише частково відповідають європейським і міжнародним).

В Україні, як підкреслює голова Інституту інформаційного права Ю.Є. Максименко, «левова частка інформаційного законодавства ґрунтується на європейських стандартах, загальноновизнаних міжнародних інформаційних нормативно-правових актах, правових документах, що ухвалюються впливовими регіональними та глобальними правоохоронними організаціями» [4]. Слід звернути увагу і на те, що хоча Інтернет за своєю суттю є глобальним засобом передачі інформації, можливе регулювання деяких напрямів роботи мережі саме національними нормативно-правовими актами. Прагнення адаптувати чинне вітчизняне законодавство до європейських стандартів не повинно бути скороспішним, інакше нормативно-правові акти носитимуть винятково декларативний характер. Крім того, «у процесі імплементації норм міжнародного права та норм права Європейського Союзу,

необхідно брати до уваги як особливості народу, що проживає в межах відповідної території (національну культуру, менталітет, психологію, ідеологію, традиції, звичаї, історичний досвід тощо), так і особливості держави (геополітичне положення, геостратегічні інтереси, економічний, науково-технічний потенціали, рівень розвитку державно-правових інституцій та ін.)» [4].

Дотримання принципів інтеграції інформаційного законодавства дозволить Україні стати повноправним учасником розробки норм, доцільність яких в системі українського інформаційного законодавства буде підтверджена їх важливістю і необхідністю для подальшого становлення і розвитку інформаційного суспільства в державі. Аналізуючи Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» можна виділити принципи інтеграції інформаційного законодавства України у міжнародній інформаційній сфері: суверенності інформаційної політики України, балансу міжнародних і національних інтересів у інформаційній сфері, пріоритету захисту національних духовних цінностей і інтересів особистості в інформаційній сфері [5]. Серед названих принципів особливе значення для формування правової бази інформатизації в умовах глобалізації мають такі, як суверенність, баланс інтересів і пріоритет захисту національних духовних цінностей в інформаційному середовищі.

Особливого аналізу потребує суперечливість, що існує між процесом глобалізації і потребою держав у збереженні власної ідентичності. В силу цивілізаційних відмінностей і тривалості процесу їх подолання важливим стає збереження національної спадщини і національної ідентичності [6]. Принцип суверенності інформаційної політики держави дозволяє їй зберегти національно-історичні традиції в культурі, а самостійність у розробці правових засобів захисту таких традицій розширює межі дії названого принципу. Враховуючи особливості прояву проблем інформаційного суспільства, пошук нових підходів реалізації принципу суверенності в умовах глобалізації стає однією з найважливіших проблем права.

Таким чином, зближення зусиль держав при формуванні інформаційного законодавства є загальною тенденцією світового співтовариства. Процес зближення міжнародної правової системи і національних правових систем в галузі інформатизації представляє собою складну багаторівневу діяльність держав в сфері правового забезпечення інформаційного середовища. Форма і механізми інтеграції інформаційного законодавства повинні враховувати внутрішні умови і особливості національної законодавчої системи. Грамотне здійснення інтеграції інформаційного законодавства сприятиме сталому розвитку інформаційних правовідносин як в окремих країнах, так і в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Пазюк А. В. Понятіе міжнародного інформаційного права как комплексной отрасли современного международного права / А. В. Пазюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин [зб. наук. пр.] Вип.111. – К.: Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – Ч. 1. – С. 233-241.
2. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинені через комп'ютерні системи від 28.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_687
3. Серенюк А. О. Аналітичний звіт «Нормативно-правове забезпечення впровадження електронного урядування в Україні» [Електронний ресурс] / А. О. Серенюк

нок, Т. І. Олійник. – К., 2014. – 72 с. – Режим доступу: <http://etransformation.org.ua/2014/07/16/121/>

4. Максименко Ю. Є. Нормативно-правове регулювання правових відносин в Україні: стан та перспективи [Електронний ресурс] / Ю. Є. Максименко // GOAL, 2014. – Режим доступу: <http://goal-int.org/normativno-pravove-regulyuvannya-informacijnix-vidnosin-v-ukraini-stan-ta-perspektivi/>

5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01. 2007. №537-V // сайт «Законодавство України». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

6. Гриценко О. А. Процеси глобалізації й збереження національної ідентичності в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Гриценко, Н. К. Гончаренко, М. Б. Кушнарєва // Український центр культурних досліджень. – Режим доступу: <http://www.culturalstudies.in.ua/2012-1.php>

Сердюк І. В. Деякі питання інтеграції інформаційного законодавства в умовах глобального інформаційного суспільства

Основним фактором інтеграції інформаційного законодавства є інформаційно-технологічний вплив на усі сфери людської життєдіяльності та формування глобального інформаційного суспільства. Головною метою інтеграційного процесу є визначення основних параметрів правового регулювання інформаційного обміну на міжнародному рівні. Незважаючи на значну кількість нормативних правових актів, що входять у систему інформаційного законодавства національного і міжнародного рівня, спостерігається їх дискретність, неузгодженість і суперечливість.

Ключові слова: глобальне інформаційне суспільство, інтеграція інформаційного законодавства, трансграничний правовий режим, інформаційне право, мережеве середовище, імплементація, рецепція.

Сердюк И. В. Некоторые вопросы интеграции информационного законодательства в условиях глобального информационного общества

Основным фактором интеграции информационного законодательства является информационно-технологическое влияние на все сферы человеческой жизнедеятельности и формирование глобального информационного общества. Главной целью интеграционного процесса является определение основных параметров правового регулирования информационного обмена на международном уровне. Несмотря на значительное количество нормативных правовых актов, входящих в систему информационного законодательства национального и международного уровня, наблюдается их дискретность, несогласованность и противоречивость.

Ключевые слова: глобальное информационное общество, интеграция информационного законодательства, трансграничный правовой режим, информационное право, сетевое окружение, имплементация, рецепция.

Serdyuk I. Some questions of integration of information legislation in the context of the global information society

The main factor of the integration of information legislation includes the information and technological impact on all spheres of human life and the formation of a global information society. The basic concern of this integration process is the definition of the

main parameters of the legal regulation of information interchange internationally. Despite a significant number of normative legal acts, included in the system of information legislation of national and international level, their discreteness, inconsistency and inconsistency are observed.

Key words: global information society, integration of information legislation, cross-border legal regime, information law, network environment, implementation, reception.